

ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

На правах рукопису

ЛУЦИШИН
ЗОРЯНИ ОРЕСТІВНИ

СПІЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ФАКТОР
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Спеціальність: 08.00.01 — Політична економія

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

ЛЬВІВ 1993

ДВ 20.352

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі соціально-економічних наук Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Науковий керівник — кандидат економічних наук, професор,
академік АПН України
КАНИЩЕНКО Л. О.

Офіційні опоненти — доктор економічних наук, професор
КОМАРНИЦЬКИЙ І. Ф.

кандидат економічних наук, доцент
ЦИМБАЛ Л. Л.

Ведуча організація — Університет Львівська політехніка

Захист відбудеться «22» *срудня* 1993 року о «15⁰⁰»
годині на засіданні спеціалізованої ради Д. 068. 26. 01. у Львівському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 290602, м. Львів, вул. Університетська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Львівського державного університету.

Автореферат розіслано «19» *листопада* 1993 року.

ЛННБ України ім. В. Стефаніка

00810546 (0)

Вчений секретар

спеціалізованої ради
ЛННБ ім. В. Стефаніка

АН України

ПАНЧИШИН С. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність і рівень розробленості теми. Кардинальні зміни, що пройшли у політичному та економічному житті України, суттєво вплинули на систему сучасних зовнішньоекономічних зв'язків та загалом на міжнародні економічні зв'язки як з високорозвиненими країнами, країнами, що розвиваються, так і з державами колишнього Союзу РСР. У теперішній економічній ситуації, яка склалася в нас, їх роль об'єктивно зростає. Україні необхідні кошти для економічного та науково-технічного розвитку. Нові економічні відносини, складовими яких є: ривіз /ввіз / капіталу як фактор інвестиційного процесу, закордонні інвестиції, система спільного підприємництва, виступають ефективним прискорювачем економічного зростання.

Рух по шляху налагодження зовнішньоекономічних зв'язків до відкритості нашої економіки передбачає формування системи приаому капіталу, атмосфери інтеграції економіки, зміни філософії та концепції у підході до процесу імпорту /експорту/ капіталу. Це саме ті складові, які спричинили бурхливе економічне піднесення в США та Англії - середина-кінець минулого століття; Тайвані, Гонконзі, Сінгапурі, Південній Кореї - останнє двадцятиліття; Аргентині, Бразилії - останні роки. Ці зміни і процеси тісно пов'язані із спільною підприємницькою діяльністю, яка є виразом міжнародної економічної співпраці, формою залучення та використання іноземного капіталу /іноземних інвестицій/, специфічною формою господарської діяльності і як один із факторів економічного зростання економіки при переході до ринку та участі у процесах міжнародного поділу праці, каталізатором виходу на зовнішній ринок та подальшу інтеграцію.

Дослідження проблеми імпорту капіталу через систему спільного підприємництва охоплює економічні, психологічні, соціальні та правові аспекти. Економічний аспект проблеми пов'язаний із механізмом встановлення і розвитку ринкового середовища - центральної ланки, серцевини усього економічного механізму різних форм спільної підприємницької діяльності. Дослідження проблеми, зміна концептуального підходу, її зміст, форми вираження та взаємозв'язок з народногосподарським комплексом України є виключно актуальними на сьогоднішньому етапі нашої економічного розвитку як з теоретичної, так і з практичної точки зору. По-перше, пред-

кет наукового аналізу ринку з точки зору теоретичного аспекту дослідження в ракурсі якісних змін, які притаманні другій половині 80-х років як у політичному житті, так і в цілій системі якого суспільно-економічного укладу з одного боку, і формування своїх концепцій та підходів до процесу міжнародної співпраці, враховуючи акцентні зміни у системі вивозу /ввозу/ капіталу у світі з другого.

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена необхідністю вироблення цілком нового психолого-економічного підходу до процесу імпорту /експорту/ капіталу, подолання захоронених догм, які з плином часу набули нових якостей та виразу. Заперечення об'єктивності цього процесу і розгляд не лише як негативних проявів капіталістичної системи, яка вважалася низшою за вирішальну соціалістичну систему, конструювання форми "соціалістичної інтеграції та інтернаціоналізації" в умовах все продуманої планової економіки, яка нібито розвивалася за своїми більш досконалішими законами і як наслідок, практичний доказ розвитку економік країн по ринковому шляху довів помилковість наших висновків. Реальна практика міжнародних зв'язків і нові теоретичні та практичні дослідження довели, що тільки при міжнародній інтеграції, участі у процесах міжнародного поділу праці, відкритості економіки на засадах ринку можна вести мову про економічні зрушення та економічний прогрес, і аж ніяк в умовах спеціального вирішального озвучення, яким до недавня була колишня Спів.

По-друге, тема актуальна з точки зору її практичного дослідження. Недостатнє вивчення питань пов'язаних з участю країни /України/ у міжнародних економічних процесах. Зведення зовнішньоекономічних зв'язків до двох-трьох формальності /торгівля, кредитні операції/ і лише нечасті - спільних підприємств. Але процеси зовнішньоекономічної діяльності, хочемо ми цього чи ні, йдуть вперед і їм притаманний такий процес, як рух капіталу. Нашій економіці на сьогоднішній день властивий здебільшого процес імпорту капіталу, як форми економічних відносин з багатогранним аспектом. Ці проблеми останнім часом не надавалися належної наукової і дослідницької уваги. Дослідження функціонування різних форм спільного підприємництва у системі народного господарства України має немале значення. На відміну від природних, економічні закони менш досліджені, тому сьогодні економічна наука викликає не тільки логічного знання теорії і закономірностей розвитку,

а необхідність врахування реальної суспільної ситуації, політичних і соціальних умов функціонування тієї чи іншої структури, форми, можливості зміни та взаємозв'язок історичних умов, досвіду.

Актуальність теми її практична значимість і недостатність вичерпання, дискусивність багатьох положень зумовили вибір теми, визначення мети та завдань дисертаційного дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є виявлення особливостей формування економічних відносин спільного підприємництва як форми залучення і використання іноземного капіталу в економіці України в умовах становлення ринкових відносин шляхом в'язування їх суті, природи, механізму функціонування на базі іноземного інвестування в системі структур спільного підприємництва.

Предметом дисертаційного дослідження є економічні відносини, які формуються і функціонують на базі іноземного інвестування в ринкових системах.

Об'єктом дослідження є спільна підприємницька діяльність, її сутність у народногосподарському комплексі приймаючої сторони / здебільшого на прикладі України/, нагромадження досвіду створення спільних підприємств, консорціумів, вільних економічних зон у високорозвинених країнах, тих, що розвиваються, і країнах " нової індустріальної хвилі", акумульований досвід їх ролі в економіці даних країн.

Методологічним і загальнотеоретичним основам дисертаційного дослідження є досягнення світової економічної думки, діалектичний метод наукового пізнання, концептуальні положення сучасної економічної теорії, які торкаються проблематики дослідження.

Методологічні і теоретичні підходи до проблеми генезису і розвитку інвестиційного процесу, спільного підприємства, їх місця і ролі в системі зовнішньоекономічних відносин, діяльності підприємств здійснено з використанням монографій і статей зарубіжних та вітчизняних економістів, філософів, психологів, а саме: Сміта А., Сая К., Кене Ф., Кейнса Дж. М., Пезенті А., Такенакі І., Татеїсі К., Торда Г., Гаврилішина О., Корнаї Я., Сейна П., Чолюка В., Іакопонелла К., Вей С., Фірсаєва Я., Настітко В., Костянтинова Т., Зверева А., Багалова Г., Кочетова С., Коллонтай А., Коллонтай В., Стратотоло С., Козлова Н., Кузнецов А., Білоруса О., Кличенко К., Мокерного С., Біліпенка А., Богині Д. та ін.

З якості емпіричного матеріалу дисертації використано статистичні дані, фактологічний матеріал по проведенню економічної реформи, документи, законодавчі акти, матеріали конференцій, круглих столів, дані соціологічних досліджень, власні підрахунки на

основи фінансових документів, різноманітні дані і висновки, опубліковані в економічних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених, практиків, а також матеріали періодичної преси.

Наукова новизна дослідження. В дисертації зроблено першу спробу цілісного політекономічного аналізу спільного підприємства як фактора економічного зростання національної економіки в процесі становлення ринкових відносин. В якості основних елементів наукової новизни можна виділити такі:

- розкриття природи економічних відносин, які функціонують в системі спільного підприємства;

- розкриття механізму дії, використання та реалізації економічних відносин в системі спільного підприємства;

- виявлення /з'ясування/ особливостей формування економічних відносин спільних підприємств як форми залучення та використання іноземного капіталу в економіці України в умовах формування ринкових відносин.

Теоретичне і практичне значення роботи у теоретико-економічному дослідженні спільного підприємства як ефективно економічної форми залучення та використання іноземних інвестицій та фактора економічного росту. Одержані на основі проведеного аналізу теоретичні результати та висновки можуть бути використані спеціалістами та викладачами кафедр економічних дисциплін вузів при читанні лекцій, проведенні семінарських занять в контексті вивчення проблем процесу іноземного інвестування, інтеграції економіки України у міжнародні процеси; при вирішенні питань спільної підприємницької діяльності, міжнародних фінансово-валютних відносин. Матеріали дисертації цінні з точки зору оцінки перспектив та можливостей діяльності різних форм спільного підприємства в системі народногосподарського комплексу України.

Апробація роботи. Основні положення практичного плану спільного підприємства викладені в депонованому рукописі "Фінансово-валютний механізм спільного підприємства".

Матеріали на тему даного дисертаційного дослідження знашли відображення у 4 публікаціях загальним обсягом 4,85 д.а.

Коло проблем, які досліджуються автором, внутрішня логіка і методологічні принципи зумовили таку структуру дисертаційного дослідження:

Вступ . . . . .

I. Передумови, особливості і роль іноземного інвестування

в розвитку національних економік.

1.1. Інвестиційний процес. Його суть та критерії ефективності.

1.2. Різноманітності залучення іноземного капіталу.

1.3. Роль іноземного інвестування в процесі економічного зростання.

2. Економічний механізм спільного підприємництва.

2.1. Спільне підприємництво як ефективна форма використання іноземного капіталу та вид міжнародної співпраці.

2.2. Суть та форми реалізації механізму спільного підприємництва.

2.3. Спільне підприємництво в умовах формування ринкових відносин.

Висновки . . . . .

Література . . . . .

Додатки . . . . .

Основні положення дисертаційного дослідження.

Спільне підприємництво, як широкі діалізові форми виробничо-господарської діяльності партнерів двох чи декількох країн є економічною формою залучення та використання іноземних інвестицій.

Іноземне інвестування як процес, повинен мати необхідні та достатні умови для свого відбуття. В часів вільної конкуренції до сьогоднішніх днів достатня умова залишалася незмінною і проявляється як процес пошуку на інвестиційні ресурси, а необхідна умова - змінила свій зміст. Якщо спочатку необхідність вливу капіталу органічно випливала лише з його "надлишку" то сьогодні - з умов конкуренції яка розгорнулася на світовому ринку і пояснюється тим, що навіть при наявності достатніх внутрішніх збережень у гравців форми імпортується машина, обладнання, які існують сировина і допоміжні матеріали, технічна документація, "секретне виробництво", а також споживчі товари для втягнутої у виробництво додаткової робочої сили.

Результати аналізу генезису необхідності даного процесу, показують, що до недавня його розуміння було діаметрально протилежним.

Економічні закони і події, як і інші закони мають хорошу

вмистивість - випробування часом та вдосконалення на основі аналізу практичних та прогнозованих результатів. Не обминула така участь і інвестиційний процес. В роботі розглянено ці зміни на основі вчень А.Сміта, Л.Сейя, К.Маркса, Дж.Кейнса, Дж.Бортса, Х.Колпекі, А.Пезенті, П.Самуельсона, К.Р.Макконнелла, С.Д.Брауна та ін., а також їх різні підходи до процесу іноземного інвестування. Визначено соціальну складову інвестиційного клімату, фактори та умови, які роблять можливими сам процес вивозу капіталу, його нові риси.

Автор не притримується якоїсь однієї позиції, щодо даного процесу, з робить, так би мовити, синтезовано-узагальненій підхід до процесу іноземного інвестування з урахуванням змін та проблем сьогодення.

Важливе значення у вивченні цього процесу займає питання ефективності іноземного інвестування та їх взаємозв'язаність з іншими економічними компонентами. Перш за все вважається, що інвестування здійснюється лише у тому випадку, якщо сума чистих прибутків, котрі очікується отримати від використання машинного парку протягом усього періоду його припущеного функціонування, забезпечить норму прибутку, у крайньому разі рівну тому, котра, як думають економічні агенти буде досягнена в усіх економічних системах в цілому.

При вивченні ефективності іноземного інвестування необхідно пам'ятати таких три моменти:

1.-темпи росту інвестицій на одиницю праці дорівнюють темпам росту реальної заробітної плати і продуктивності праці. У цьому випадку виникає положення рівноваги у тому розумінні, що в системі не існує таких сил, котрі мали б тенденцію викликати зміни у русі змінних.

2 - інвестиції ростуть темпами, які перевищують темпи росту продуктивності праці. Такий темп росту інвестицій не може бути збережений, так як певний темп росту продуктивності праці і темп росту заробітної плати мають викликати рівні темпи росту інвестицій. Темпи росту інвестицій знижуються до тих пір, поки не стане рівним темпу росту продуктивності праці і реальної заробітної платні.

3 - інвестиції зростають темпами нижчими, ніж продуктивність праці у цьому випадку зростання продуктивності праці і ре-

альної заробітної платі стимулює прискорення інвестицій, темпи росту котрих прагнуть до досягнення рівноважного рівня.

З точки зору інвестиційної політики основов збільшення капіталовкладень у виробництва є можливість одержання економічного прибутку, який перевищить значення нормального прибутку. Але є очевидним, що інвестування лише до певної міри є ефективним, тобто до так званого моменту інвестиційного насичення / наступає він тоді, коли значення розрахункового прибутку дорівнює значенню нормального і економічного прибутку/. Якщо ж розрахунковий прибуток менший від нормального, то економічний набиратиме значень менших "С" і тоді необхідно скорочувати інвестування, якщо ж ці величини поводять себе протилежно, тобто більші від "0" /є додатніми/, то інвестування можна розширявати до моменту інвестиційного насичення. Ці дані дають чітке уявлення про суть інвестицій, механізм їх дії і впливу, ефективність.

Іноземні капіталовкладення є найголовнішим на сьогоднішній елементом міжнародних економічних відносин.

У сучасних умовах прискореними темпами росте інвестування підприємницького капіталу у закордонні підприємства. Це виявляється економічно вигідним, оскільки це найкращий метод забезпечення довгостроковості перспектив економічних відносин, сприяє зміцненню позицій на ринках держав де функціонує дане підприємство.

Імпорт капіталу - це одна із дуже складних форм міжнародних економічних відносин, але і в одночас перспективна, так як іноземні інвестиції можуть виступати як форма та джерело досягнення економічного зростання у різноманітності їх залучення. Сам процес вивозу капіталу може здійснюватися у різних формах. По-перше, його розрізняють за формами прикладення, і по-друге, по-тому, в які речові форми він здійснюється. Зраховуючи це, в економічній літературі виділяють такі типи інвестицій:

- прямі інвестиції;
- портфельні;
- фінансові;
- інтелектуальні.

Серед конкретних форм вивозу капіталу особливо важливі прямі інвестиції, тобто вкладення капіталу за кордоном з метов створення власного виробництва чи покупка контрольного пакету акцій,

поширення "капіталообміну" між промислово розвинутими країнами. Все більшого значення набуває внутріфінансова спеціалізація в межах ТНК та внутрікорпоративний обмін.

Підтвердженнями можуть бути дані діяльності в Гонконзі, Сінгапурі, Великобританії, США, Японії, зведені дані капіталістичних країн. Немалу роль в успішній діяльності цієї форми інвестицій відіграє спільна підприємницька діяльність.

Так, з утворенням та посиленням ролі спільних підприємств і спільної підприємницької діяльності взагалі виникла ще одна різновидність прямих інвестицій - інтернаціональні прямі інвестиції. За деякими оцінками на ці інвестиції припадає близько 20% іноземних прямих інвестицій у світовому капіталістичному господарстві, у тому числі - 30% у промисловості.¹

Проникнення в суть інтернаціональних прямих інвестицій дає можливість визначити дві лінії зв'язку спільного підприємництва: по-перше, з процесами, що характеризують спільне підприємництво як відносини в середині приймавчої країни, а по-друге, з об'єктивними закономірностями розвитку міжнародного виробничого процесу, що характеризує цю форму як вираз відносин між країнами, участь у процесах вивозу капіталу, та ін., тобто, як вираз міжнародних виробничих стосунків. Така форма залучення інвестицій набула широкого розповсюдження у країнах колишнього Союзу. Автор робить аналіз методів діяльності підприємницьких структур за участю іноземних інвесторів на території України. Розглянуто практичні кроки по залученню прямих інвестицій, виділено їх особливості стосовно нових суверенних держав. Пов'язані вони із сучасним станом економіки, відношенням до праці та іншими об'єктивними та суб'єктивними причинами. Причини популярності цієї форми стають очевидними вже після аналізу міжнародного руху прямих інвестицій на сучасному етапі. Хоча іде про те, що ринок прямих інвестицій перетворюється у ринок продавців-експортерів капіталу. Проблема у тім, що іноземні прямі інвестиції, є сферою конкурентної боротьби не тільки між експортерами капіталу, але і між імпортерами, що сприяє зростанню ролі і масштабів прямих інвестицій у системі світогосподарських зв'язків.

Немалу роль у зовнішньоекономічній діяльності відіграють і портфельні інвестиції та середньострокові міжнародні кредити чи

---

1 Див.: *Columbia Journal World Business*. - 1987. - № 2. - Р. 7-13.

позики.

Усі ці різновидності у своїй єдності забезпечують ефективність процесу іноземного інвестування.

З ним тісно зв'язана інвестиційна політика від якої у великій мірі залежить зростання виробничого потенціалу країни, темпи економічного розвитку, збільшення обсягу виробництва в галузях матеріальної сфери розвитку виробничої і соціально-побутової інфраструктури. В усіх країнах інвестиційна політика виконує роль важливого фактора здійснення структурних змін в економіці, проведення в життя стратегії індустріалізації, модернізації сільськогосподарства, освоєння нових територій, усунення регіональних диспропорцій. Цей висновок зроблено на основі теоретико-економічного аналізу ефективності залучення іноземних інвестицій та функціонування різних форм спільного підприємництва в історичному розрізі.

До останньої третини XIX століття експорт капіталу був поодиноким явищем. Вивозила його тільки Англія. Поступово до цього процесу приєднувалися Франція, Німеччина, США, а згодом і Царська Росія. Де в кінці 60-х і особливо на початку 70-х років почалася підприємницька гарячка в Донецькому басейні. Норма прибутку у вугільній промисловості все більше притягувала іноземних капіталістів і наприкінці 90-х років їх капітали у вугільній промисловості Донбасу досягли величезної на той час суми 95,3 млн.крб. У 70-х роках із введенням певних митних обмежень ввіз товарів було замінено на вклади капіталів у хімічно-вугільну і металургійну та інші галузі промисловості, будівництво металургійних заводів на півдні України; організована низка акціонерних компаній та спільних підприємств / тоді правда, вони ще так не класифікувалися / на Західній Україні. До 1900 року на Україні було введено в дію 17 великих металургійних заводів, на яких у доменних печах у 1900 році виплавлялося 91,9 млн.пудів чавуну. Імпорт капіталу здійснювався, як правило у продуктивній формі.

В цьому приводу Тугай-Барановський у своїй праці "Російська Забріка в минулому і теперішньому" робить аналіз ролі іноземних інвестицій в розвитку криворізьких руд, металургійної справи у Донецькому басейні. "Без допомоги іноземного капіталу, - пише він, - криворізьким рудам не довго прийшлося б мирно спочивати під чорноземними полями Придніпровського краю. Так само і в металургійній справі Донецького басейну піонером був англійчанин Ез".

Курник "Зісник Зіланові" відзначав: "Капітали, які затрачені на цю справу, з кожним роком прибувають; заводи з величезним виробництвом ростуть з такою швидкістю, яка мало властива нація вітчизняній промисловості... Там, де три-чотири роки тому назад і думали про яку-небудь промислову діяльність, то тепер вибудовували заводи... Останнім часом ріст промисловості визначають не десятиліттями, а двома-трьома роками".¹

Висказане дає можливість зробити висновок не лише про ефективність залучення капіталу і швидку роботу акціонерних товариств, сільських підприємств, але і розглядати їх як поштовх, імпульс до економічного росту.

Повне уявлення про важливість вивезення капіталів та їх різні форми підприємницького залучення дають загальні обсяги зарубіжних капіталовкладень найбільших ринкових країн: Америки, Західної Європи, Японії / 312.2; 332.8: та 79.6 млрд. дол. відповідно у 1985 році.²

Під впливом НТР, яка привела до значних структурних зрушень в економіці відбувається географічна переорієнтація експорту капіталу. Так, другими великими приймавчими країнами, де іноземні фірми відіграють куди більшу роль ніж у Сполучених Штатах є Великобританія, Франція, Нідерланди, Чехослава, Малайзія.

Деякі молоді держави досить успішно використовували науково-технічний і фінансовий рівень країн-експортерів капіталу для розвитку промисловості, підвищення наукоємності виробництва. Саме прями приватні інвестиції у різних формах залучення та використання дозволяли так недавно новим індустріальним країнам Сінгапур, Південні Кореї, Тайвань, Гонконг та ін. на основі впровадження нових передових технологій досягнути високого рівня розвитку промисловості. Так, наприклад іноземні прямі інвестиції у свій час забезпечили швидкий ріст валового національного про-

- 1 Туган-Барановський. И. Русская фабрика в прошлом и настоящем. - Изд. 7-е. - М.: Государственное социальное-экономическое издательство. - 1936. - Т. I. - с. 273-274, 301.
- 2 Мирова економіка і міжнародні відносини. - 1984. - № 2. - с. 24; Survey of Current Business. - 1986. № 6. - P. 34; British Business. 1986. June. P. 459.

дукту /ВНП/ у Південній Кореї, у 1980 р. ВНП склав 56.5 млрд.дол., у 1983 - 75.3; у 1985 - 86.4; у 1988 - 170; а у 1989 - 200 млрд.дол.¹

Не стоїть осторонь цього процесу і Японія. У 1988 році в японській економіці відбулися структурні зміни в інвестиційній політиці. Це однією характерною рисою є різке збільшення обсягу іноземних інвестицій у формі створення підприємств за кордоном. За 1986 рік вони збільшилися вдвоє, склавши за рік 15.2 млрд.дол. Японія є лідером серед закордонних країн - спонсорів американських університетів і їх дослідницької діяльності. У 1986 році японські фірми потратили на ці цілі 9.5 млн.дол. / 13% усіх закордонних фондів у США/. Японцям належить більше 40% всієї фінансової допомоги, яка надається закордонними країнами Асоціації технологічному інституту. Цей інститут отримав 1 млн.дол. від корпорації Міцубісі і 1.5 млн.дол. від найбільшого приватного банку Японії "Дай іті кайго"². Практика іноземного інвестування дає можливість зробити висновок, що експорт капіталу у складі усіх своїх форм сприяє "уніфікації" виробничих відносин у різних країнах, розширюючи рамки господарювання. Сприяє передачі досвіду виробництва нових товарів з країни в країну, налагодженню єдиної технологічної лінії пролонгування конкретного товару у міжнародному масштабі.

Ефективною формою використання іноземного капіталу виступає спільне підприємництво. Спільному підприємству притаманні серйозні переваги серед других видів зовнішньоекономічних зв'язків, які полягають у їх довгостроковості та стабільності. Важливо і те, що СП є однією із специфічних форм підтримки молодих держав на шляху досягнення ними економічної незалежності, створення сучасної економіки, прискорення розвитку державного сектору.

Змістовний бокон спільного підприємництва є найбільш характерне забезпечення доступу до нових технологій, їх левднка "утилізація" в інтересах модернізації і реконструкції виробництва і прискорення їх комерціалізація, щоб максимально задовільнити вимоги споживачів /користувачів/; адаптування національного виробни-

1 Дяв.:Иргебаев А.Т., Осипов В.И.Востая Корея.- М.:Знание.- 1990.-54с.

2 Look Japan.-1986. Oktober. P.46. ; ИРАДАС.Токио.- 1968.-387с.; Нихон кайдзан синшун.15.01.1989.

цтва до умов світового ринку; розвиток співробітництва у сфері послуг на комерційній основі у формах лізингу, інжинірингу, консалтингу.

Розглядаючи спільне підприємство з точки зору його внутрішньої структури матеріалізовані в результатах діяльності, ми відіаємо в ньому дві сторони:

- направленість на задоволення потреб, які сприяють економічному розвитку прилеглої сторони, його прогресу, тобто, у кінцевому рахунку - направленість на самоутвердження як ефективної форми діяльності;

- направленість на перетворення, зміни суспільного виробництва, збільшої кооперації і інтернаціоналізації економік, створення широких ефективних можливостей для вивозу технологічних процесів, ефективного обслуговування міжнародних економічних процесів суспільства /допомога у прискоренні процесу злиття національних економік і міжнародний поділ праці та світовий ринок/.

Що стосується форм реалізації і здійснення спільної підприємницької діяльності, то ефективними можна назвати такі:

- спільні підприємства /змішані товариства/;
- вільні економічні зони;
- консорціуми;
- акціонерні товариства.

У роботі проводиться аналіз діяльності цих форм співробітництва із виділенням та вивченням особливостей кожної форми зокрема. Велика увага у дослідженні приділяється спільним підприємствам та вільним економічним зонам, розглядаються можливі варіанти застосування цих форм у народногосподарському комплексі.

Організація сучасних спільних підприємств у цілому сприяє економії суспільної праці, підвищенню продуктивності праці. Спільна діяльність фірм різних країн у сучасних умовах передбачає наявність прямого переміщення капіталів на основі їх переміщення з одної держави в іншу, спільні вклади фірм-партнерів у виробництво, обмін між ними.

Аналіз діяльності телефонної компанії "ІТЕХ", ЖЕМ "Telecom" та "Simel" у встановленні телефонних ліній та інші приклади практичної діяльності дають можливість зробити висновок, що метод спільного підприємства є одним з ефективних форм вивозу підприємницьких капіталів, залучення іноземних інвестицій, що гарантує більші вигоди, тривалі зв'язки, ніж інші форми міжнарод-

ного промислового кооперування.

Створення спільних підприємств з фірмами капіталістичних країн, країн, що розвиваються не самоціль, а засіб для вирішення важливих народногосподарських проблем - більш повного задоволення потреб народного господарства чи населення у певних видах промислової продукції, сировинних і продовольчих товарах, залучення в економіку країни передової зарубіжної технології і техніки, додаткових матеріальних і фінансових ресурсів, розвитку експортної бази країни і скорочення національного імпорту, виховання людини з новим мисленням і підходом до підприємництва та ін.

Підтвердженням вищесказаного може бути, проведени у роботі аналіз діяльності Українсько-Бельгійського СП "Ветра-Тредер" /м.Тернопіль/ між НВО "Ветра" / Україна / на фірмов "Фінансер де Аппікаسیون де Електрисіте" та Бельгійський Інвестиційний Банком /Бельгія/. Статутний фонд СП 2250 тис.крб., частка іноземного партнера у ньому рівна 1125 тис.крб.

Дане підприємство засноване на основі виробничого об'єднання, яке ввійшло у форму СП своїми потужностями, робочою силою, приміщеннями і т.д. Бельгійський Інвестиційний Банк зробив свій внесок у вигляді іноземної валюти та технічного обладнання, аналогічний внесок, лише в іншому об'ємі внесено фірмов "Фінансер де Аппікаسیون де Електрисіте".

Предмет діяльності даного СП - від виробництва високоефективних світильників для освітлення вулиць і доріг до надання послуг промислового і непромислового характеру, проведення НДДКР в галузі розробки світлотехнічних виробів, розробки проектів освітлення об'єктів.

Підприємство, здійснюючи виробничу діяльність отримує прибутки як від реалізації на внутрішньому так і на зовнішньому ринку. Підприємством поставлено на експорт продукції на суму 20.5 тис. дол.С.А. Досвід роботи даного СП показує, що при виліті організації робота, професійному використанні потужностей, при правильному антиципуванні підприємливості та бажанні працювати можна досягти досить значних успіхів і зайняти гідне місце не лише на внутрішньому ринку чи Східному, але і на зовнішньому. Аналіз діяльності СП також показав, що за рахунок нових технологічних ліній, поставлених бельгійською стороною, з'явилися нові можливості, які дозволяють працювати інтенсивніше, розширити асортимент продукції, освоїти нові західні технологічні розробки за західними

ліцензіями та випробувати свої технічні розробки, які є гідними на конкурентному рівні.

У роботі робиться аналіз законодавчих актів, які діють на території України /"Закон України про інвестиційну діяльність", Закон України "Про банки і банківську діяльність", Закон України "Про концесії", "Про іноземні інвестиції", "Про зовнішньоекономічну діяльність", доповнення до Законів України "Про оподаткування доходів підприємств і організацій", "Про іноземні інвестиції", "Про державне мито" та ін./і прямо чи опосередковано впливають на створення спільних підприємницьких структур та залучення іноземних інвестицій. Даний аналіз показав деяку неузгодженість цих Законів на шляху до досягнення мети і кінцевих результатів. Великі розбіжності є у питаннях оподаткування, життєвих правах, питаннях взяття кредитів та ін. Відсутність чіткості та єдності у законодавчих актах відтворює від нас іноземних партнерів. Саме таким фактор і політична стабільність у комплексі сприяли швидкому росту іноземних підприємств у Сінгапурі і їх успішній діяльності.

Незважаючи на усі негаради, на сьогоднішній день на Україні функціонує більше 1200 спільних підприємств за участю 64 країн світу. Загальна сума іноземних інвестицій в економіку України через СП, складає 2594778,4^{млн} тис.крб. Серед десяти найбільш активних учасників такі країни: Польща-131; США-128, Угорщина-123, Німеччина-109, Чехо-Словаччина-102, Болгарія-59, Росія-50, Італія-46, Австрія-45, Швейцарія-37 спільних підприємств. Найбільшими експортерами виступають: США-26,3%, Норвегія-10%, Угорщина-9,7%, Німеччина-9,3%, Австрія-8,51%, Японія-6%, Ірландія-4,9%, Польща-4,7%, Італія-3% та Швейцарія-1,0% заг.суми іноземних інвестицій.

Юрид із цих визначено мотивацію створення у нашій країні та країнах колишнього Союзу /II пунктів приведено у дослідженні по цьому питанню ЄЕК ООН в СРСР та країнах Східної Європи/.

Створення спільних підприємств на нашій території має кілька взаємопов'язаних цілей:

- залучення до народногосподарського комплексу країни передової зарубіжної техніки і технології, управлінського досвіду,

* на підрахунках автора станом на квітень 1993 року.

підготовка кваліфікованої робочої сили;

- залучення до народного господарства додаткових матеріальних і фінансових ресурсів;
- повніше задоволення потреб країни в певних видах промислової продукції, сировини і продовольчих товарів;
- розвиток експортної бази країни і скорочення національного імпорту, відкриття нових ринків, розширення власних можливостей збуту.

Для більш ефективної їх роботи необхідне більш збалансоване розміщення СЛ, деякі додаткові валютно-фінансові і податкові пільги. Адаптація певних підприємств у діяльності можуть бути військові експортні зони, адале їх створять для залучення особливих пільгових економічних умов розвитку виробництва товарів і послуг у рамках обмежених територій, міст, морських та авіаційних портів, прикордонних станцій.

Загальний аналіз функціонування різних форм спільної підприємницької діяльності дозволяє зауважити, що ця форма не єдиний і безумовно не найголовніший засіб лікування нашої економіки, але один із ефективних методів залучення іноземного капіталу, отримання доступу до передових технологій, залучення господарства регіонів у світовий ринок праці, менша залежність від країн інвесторів, ніж у випадку виступу кредитів.

Загальна тенденція розвитку спільного підприємництва полягає у розширенні: від інтересів окремих ланок цієї системи через локальні інтереси співтовариств здійснити перехід до міжнародних зв'язків, відносин і співпраці, власне до співробітництва нового рівня - спільного підприємництва.

Успішне використання науково-технічного і фінансового потенціалу країни - імпортера нерідко сприяє індустріалізації та підвищенню наукоємних виробництв, зростанню національних економік та вирішення триєдиного завдання:

- підвищення рівня життя населення країни, у якій ввозиться капітал;
- сприяння продуктивному використанню природних багатств;
- якісне вдосконалення економічних та соціально-управлінських структур.

З іноземними інвестиціями у нас пов'язуються певні надії по перебудові внутрішньої економіки і системи внутрішньоекономічних

зв'язків, інтеграції економіки України у світове господарство і міжнародні події країни. Україна як і усі інші країни колишнього Союзу є відносно незаманим ринком з практично необмеженими можливостями збуту; тут є багаточисельні кваліфіковані кадри, а заробітна плата відносно низька; існує індустріальна інфраструктура і певна технічна культура; великим плюсом є близькість до європейського ринку.

Спільне підприємництво як детермінанта ринкової діяльності отримує своє закріплення через економічний механізм. Спільна підприємницька діяльність у сукупності із притаманними їй економічними відносинами стає останнім часом найбільш комплексною формою промислово-економічного співробітництва, яка включає в себе процеси науково-технічного, виробничого і реалізаційного партнерства, а усі ці економічні системи стає "змішаною" системою вільного підприємництва.

Незалежно від мотивацій, спільне підприємництво є заходом досягнення ділової і економічної мети, в потенціалі можливостей, які виходять за межі кожного учасника зокрема. Це є головний визначальний рисок і основна перевага такої форми співробітництва.

У свою чергу спільне підприємництво є не що інше як оригінальний механізм, який складається із певних елементів, які мають конкретні характеристики та з притаманною йому спеціальною філософією. Найбільш вагомих ланок є економічний механізм. Еквівалентною методологічною передумовою дослідження якого, є аналіз системи виробничих відносин.

Соціально-економічні відносини, будучи перш за все відносинами власності на засоби виробництва, та утворюючи глибину суті будь-якого способу виробництва, при спільному підприємстві мають певні особливості. Зумовлені вони тими виробничими відносинами, які складаються з приводу організації функціональної діяльності і реалізації продукції, єдиного економічного інтересу партнерів. Власність СП, як правило, розділена між учасниками таким чином, щоб забезпечити приблизно рівний розподіл капіталовкладень і виключити абсолютні переваги впливу будь-якої сторони.

Виробничі відносини проявляються як економічні інтереси, зв'язані із потребами людей, слугують важливим руховим силам суспільного розвитку. При такій формі як спільне підприємництво /метод господарювання/ враховуються економічні інтереси сукупно усіх учасників співпраці і здійснюється вміле узгодження та управління

ня ними.

Організаційно-економічні відносини, які розвиваються безпосередньо під дією змін у рівні і організації продуктивних сил, виступають у вигляді конкретних господарських форм. Вони забезпечують економічну реалізацію відносин інтернаціональної власності, узгодження економічних інтересів партнерів.

Господарський механізм спільного підприємництва виступає і як сукупність об'єктивних специфічних відносин, і як сфера регулювання економічними процесами. Такі його важелі як ціна, міжбанківський кредит, самофінансування, процес продажу і купівлі, оплата праці є об'єктивними економічними категоріями і у той час інструментами ринкових відносин.

Таким чином, економічний механізм спільного підприємництва, являє собою перш за все певну сферу суспільно-виробничих відносин, з допомогою яких здійснюється організація процесу відтворення, узгодження економічних інтересів, економічна реалізація інтернаціональної власності на засоби виробництва.

Господарський механізм включає цілком різноманітні елементи, з допомогою яких здійснюється організація економічного життя. Це форми організації і комбінації продуктивних сил, організаційно-економічна система виробничих відносин, політико-правові форми, регулювання економічних процесів. Ці складові є важливими у теоретичному відношенні та дозволяють краще пізнати зміст, роль і функції економічного механізму співпраці.

Центральним ланкою, серцевиною економічного механізму різних форм спільної підприємницької діяльності є ринок. Саме він, є тим стержнем, який виражає природу власності /інтернаціональної в даному випадку/ методом організації ринкових економічних відносин. Але на цьому не вичерпується структура економічного механізму. Важливе місце у ній займає структура управління і кооперації праці, економічне стимулювання у єдності усіх його ланок: оплати праці, ціноутворення, фінансово-кредитні важелі.

У роботі розглядається реалізація механізму спільного підприємництва в різних формах цієї діяльності з виділенням основних ознак, притаманних характеристик та особливостей, механізм включення та функціонування у структурі єдиного народногосподарського комплексу, що дозволяє не тільки ефективно розвивати його складові, але і враховувати своєрідність цих відносин, у сфері яких ці підприємства починають функціонувати: форми безпосе-

реальною зацікавленою суспільною власністю, вид господарства. В результаті у суспільства з'являється можливість свідомо формувати типи спільних підприємств, які найбільше відповідають розвитку єдиного народногосподарського комплексу.

Це один із ланок економічного механізму є фінансово-податкова та валютна політика. Цікавою є структура фінансування капітальних вкладень у спільні підприємства. Поділяється вона на: основний капітал та оборотний. Заміне значення мають і питання фінансової політики СП, які складаються із: управи́ння, певної фінансової структури, власне фінансової політики, фінансових операцій, оподаткування та фінансових зобов'язань.

Аналіз формування і розподілу прибутків, розгляд системи оподаткування діяльності СП дає можливість визначити, що суть фінансового механізму в інтенсифікації відтворенні основних фондів спільних підприємств є взаємозв'язанов сукупність форм і методів спільної фінансової діяльності, розрахунків, які обслуговують процеси відтворення основних фондів.

Однією із суттєвих особливостей організації фінансів спільних підприємств, є використання ними в господарській діяльності не однієї, а двох /чи більше/ валют - своєї національної і грошової одиниці партнера та основані на цьому міжнародні розрахунки.

Даліше у роботі аналізуються методи і ланки реалізації економічного механізму в інших формах спільної підприємницької діяльності: акціонерних товариствах; товариствах з повною відповідальністю; концернах; зонах вільного підприємництва. Приведено дані практичної діяльності та реалізації економічного механізму як за межами України, так і на території України / на прикладі СП "Затра-Бредер", м.Тернопіль/ в час формування у нас ринкових відносин, розробки ринкового механізму. Розроблено математичну модель / Підприємець-споживач з неперервним ростом цін/, яка дає можливість математично прорахувати змінність у діяльності спільних підприємницьких структур із появою нових аргументів в економічному ситуаційному моменті. Зіображено також так звану "ланцюгову реакцію" яка спричинить здефлевання на основі математизації іко-обського закону переходу кількісних змін у якісні.

Аналіз діяльності СП на території України показав, що ста-

вом на червень 1993 року в експортно-імпорتنих операціях браво участь ІСЗ спільних підприємств. Вони реалізувано на експорт продукції на суму 39663.6 тис.дол.США, імпортовано на суму - 64336.5 тис.дол.США. При тому реалізовано на внутрішньому ринку продукції на суму - 33272.3 тис.дол.США та ІС2014905.4 тис. укр.крб. /У роботі наведені дані по кожній області з послідовним аналізом/.

Слідби тини: цитру знизити діяльність зкриває й багато негативних моментів таких як: бюрократичне втручання у розподіл валютних прибутків, вирішення питань з виробови і комплектування деталями, орендю виробничих і будівничтвом житлових приміщень, придбання автомобілів для спільних підприємств, недосконалість законодавчих актів, політична нестабільність, непрогнозована цінова політика та ін. Їх необхідно вирішувати, бо вони сповільнюють наш розвиток.

Загаломючи роботу спільних підприємницьких структур можна зробити висновок, що відкритість до світового ринку передбачає демонаполізація зовнішньої торгівлі, підвищення конкурентоздатності продукції на внутрішньому ринку. Про ефективність діяльності спільних підприємств говорять показники експорту, імпорту та реалізації продукції на внутрішньому ринку як за валюту, так і українські купони. У сукупності аналіз діяльності спільних підприємницьких структур, механізму їх функціонування в умовах формування ринкових відносин дає можливість з везненістю зробити висновок, що така форма діяльності є не просто ефективною у залученні та використанні іноземних інвестицій, але й фактором економічного росту, будучи органічною і невід'ємною складовою народногосподарського комплексу. Створення та діяльність різних форм спільного підприємництва на наші території свідчать про початок процесу освоєння різноманітних змків і методів входження в ринок, участь у процесі міжнародного поділу праці, інтеграції у світовий економічний процес.

Основні положення асертації змадено у таких опублікованих роботах:

1. Финансово-валютны механизмы совместного предпринимательства // Депон. в ИИИОН АН СРСР /# 43046 от 17.10.1990г. /-Х., 1990.- 4.2 п.л.

2. Совершенствование методики обмена дифференцированных валютных коэффициентов // Тезисы докл. межрегиональной научно-

практическо. конференци. Тернопольски. отел института социалних
и економических проблем зарубајних стран АН СССР. Тернополь, ок-
тябрь 1990.- Тернополь, 1990.- 0.2 д.а.

3. Спільне підприємство як форма інтеграції України у між-
народні економічні процеси//Збірник наукових праць. "Проблеми еко-
номіки України". Випуск II.-Тернопіль,1993.- 0.25 д.а.

4. Іноземне інвестування та його особливості для України./у
друці/.-0.2 д.а./1 співавторстві/.

Вулиця

AB 28.552

AB 28.552